

Tatoeages onder dwang bij slachtoffers van mensenhandel

Christel Blom & Janine Janssen*

1. Inleiding

Van de veroordeelde mensenhandelaar Saban B. is bekend dat hij zijn initialen in de nek van zijn slachtoffers liet tatoeëren.¹ Menige lezer zal wellicht de wenkbrauwen fronsen alleen al bij de gedachte om iets dergelijks te doen. Aan de ene kant roept die praktijk verbijstering op, aan de andere kant popt ook de vraag op hoe vaak iets dergelijks in Nederland voorkomt: is dit een unieke gebeurtenis of gebeurt dit vaker? Die vraag laat zich niet zo makkelijk beantwoorden. In de media is hier vaker aandacht voor geweest,² maar er is relatief weinig over gepubliceerd door onderzoekers.³ Uit die enkele publicaties blijkt dat als reden om tatoeages in te zetten bij mensenhandel de volgende analyse wordt gegeven: bij mensenhandel gaat het om het dwingen van mensen om zich beschikbaar te stellen tot het verrichten van arbeid, diensten, seksuele handelingen met of voor een derde tegen betaling, of om eigen organen beschikbaar te stellen. Hierbij staat uitbuiting van het slachtoffer centraal. Een onder dwang geplaatste tatoeage zou kunnen worden gezien als een stuk gereedschap dat een mensenhandelaar in kan zetten om slachtoffers bang te maken en/of te vernederen; in ieder geval om zijn of haar grip te vergroten. Daarnaast kunnen mensenhandelaren door dit soort tatoeages op slachtoffers ook aan 'collega's' laten zien wie zij als hun 'eigendom' beschouwen.⁴

* Drs. Christel Blom is docent-onderzoeker bij het lectoraat Veiligheid in Afhankelijkheidsrelaties aan Avans Hogeschool, docent Social Work bij de Academie Welzijn en Gezondheid van Avans Hogeschool en tevens eigenaar van Praktijk Niettemin, onder meer gericht op opvoedondersteuning. Prof. dr. Janine Janssen is lector Veiligheid in Afhankelijkheidsrelaties aan Avans Hogeschool en de Politieacademie, bijzonder hoogleraar Rechtsantropologie aan de Open Universiteit, hoofd onderzoek van het Landelijk Expertise Centrum Eer Gerelateerd Geweld van de Nationale Politie en tevens voorzitter van de redactie van *PROCES*.

1 <https://uitspraken.rechtspraak.nl/inziendocument?id=ECLI:NL:RBUTR:2008:BD6957>.

2 Zie bijv. de door *Brandpunt* uitgezonden documentaire over o.a. Larissa, www.npostart.nl/brandpunt/22-05-2018/KN_1698225, *Het vizier van de jager*, Omroep Gelderland 2021: www.youtube.com/watch?v=UX1e-GIXTFE, of een bijdrage waarin een slachtoffer niet verteld over een tatoeage, maar over het kerven van een naam in haar buik door een mensenhandelaar. Hoewel het om een andere 'techniek' dan tatoeëren gaat, lijkt het principe hetzelfde: www.gld.nl/nieuws/7383456/dit-is-moderne-slavernij-politiek-wil-vrouwen-van-brandmerk-afhelpen.

3 J. Janssen & M. Westerlaken, 'Tatoeages, een onuitwisbare indruk', *Tijdschrift voor de Politie* 2017, 9/10, p. 37-39; M. Luiken, M. Westerlaken & J. Janssen, 'Maak het plaatje compleet', *Tijdschrift voor de Politie* 2020, 1, p. 32-35.

4 Idem.

Naar aanleiding van een tv-programma⁵ en een artikel⁶ werden onlangs in de Tweede Kamer vragen gesteld over deze schokkende maar toch ook relatief onbekende praktijk, waarbij wederom bleek dat er nog veel onduidelijk is over het onder dwang tatoeëren van slachtoffers van mensenhandel.⁷ Om verschillende redenen is beantwoording van vragen over de mate waarin dit voorkomt, de wijze waarop dit gebeurt en de gevolgen daarvan voor slachtoffers van belang. Dergelijke tatoeages kunnen interessante aanwijzingen voor de politie opleveren over de manier waarop en bij wie de tatoeages gezet worden. Inzicht hierin laat niet alleen iets zien van de werkwijze en wellicht ook van het sociale netwerk waarbinnen mensenhandelaren opereren. Mogelijkerwijs kan dergelijke informatie ook een rol spelen in de opsporing en in een eventuele rechtszaak. Maar niet alleen vanuit juridisch perspectief is aandacht voor dit soort tatoeages van belang. Ook vanuit het perspectief van de hulpverlening is dit wenselijk. Want wat betekent het dragen van een dergelijke tatoeage voor een slachtoffer? Het is niet ondenkbaar dat dit soort merktekens ook van invloed zijn op iemands welbevinden jaren na dato: het blijft immers een onuitwisbare herinnering.⁸

In deze bijdrage doen wij verslag van een verkennend onderzoek naar tatoeages die onder dwang geplaatst zijn bij slachtoffers van mensenhandel. Er is gesproken met acht professionals en drie slachtoffers. Mensenhandel kan zich op verschillende terreinen voordoen, maar wij beperken ons tot de ervaringen van slachtoffers van mensenhandel in het sekswerk.⁹ Dat is een bewuste keuze, aangezien het in de eerdere berichtgeving waarnaar hier is verwezen uitsluitend ging om mensenhandelslachtoffers in de wereld van het sekswerk. Door middel van dit onderzoek wilden wij inzicht krijgen in de beantwoording van de volgende samengestelde hoofdvraag:

Kunnen we tot een indicatie komen van de mate waarin mensenhandelaren hun slachtoffers onder dwang tatoeëren? Om wat voor soort afbeeldingen gaat het dan? En wat voor consequenties heeft het aanbrengen van een dergelijke tatoeage voor het slachtoffer?

In paragraaf 2 geven wij eerst een korte schets van de opzet van dit verkennende onderzoek en leggen wij uit hoe we methodisch te werk zijn gegaan en hoe we de hoofdvraag in deelvragen hebben opgedeeld. In paragraaf 3 komen wij terug op de empirische bevindingen. We sluiten af met een korte conclusie.

5 Het vizier van de jager, Omroep Gelderland 2021.

6 www.gld.nl/nieuws/7383456/dit-is-moderne-slavernij-politiek-wil-vrouwen-van-brandmerk-afhelpen.

7 <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/ah-tk-20212022-420.html>.

8 Janssen & Westerlaken 2017; Luijken, Westerlaken & Janssen 2020. Zie ook www.nrc.nl/nieuws/2019/11/07/mensenhandel-vastgelegd-in-tatoeages-hoe-kom-je-eraf-a3979231.

9 Mensenhandel doet zich o.a. voor in de vorm van arbeidsuitbuiting buiten de seksindustrie, in de vorm van criminele uitbuiting – dat wil zeggen het dwingen van slachtoffers om strafbare feiten te plegen – of in de vorm van gedwongen orgaanverwijdering. Zie ook www.nationaalrapporteur.nl/mensenhandel/vormen-van-mensenhandel. Niet alle sekswerk betreft mensenhandel, zie M. Kennis e.a., *Geweld tegen sekswerkers. Ervaringen in de gemeente Tilburg*, Den Bosch: Avans Hogeschool, 2021.

2. Methoden en onderzoeksvragen

2.1 Methoden

In de periode van december 2021 tot en met juni 2022 is het verkennend onderzoek uitgevoerd aan de hand van interviews met professionals uit de veiligheidszorg en met slachtoffers van mensenhandel. Om zowel professionals als slachtoffers te kunnen werven als respondent zijn verschillende instanties benaderd. Zo is er contact gelegd met Lumens (afdeling Expertisecentrum mensenhandel en prostitutie),¹⁰ Taskforce RIEC Brabant-Zeeland,¹¹ Moviera,¹² Koraal,¹³ TheBridge2Hope,¹⁴ de Nationale Politie¹⁵ en de Immigratie- en Naturalisatiedienst.¹⁶ Verder is er een oproep gedaan bij de Vereniging van Nederlandse Gemeenten,¹⁷ een forum voor slachtoffers,¹⁸ Valente¹⁹ en Comensha.²⁰ De achterliggende gedachte was dat professionals de onderzoekers in contact zouden kunnen brengen met slachtoffers. Dat bleek echter een moeizaam proces, omdat professionals aangaven lang niet altijd te weten of waargenomen tatoeages daadwerkelijk onder dwang waren geplaatst. Tatoeages werden wel gezien, maar er werd verder niet op doorgevraagd. Daarnaast kwam het voor dat professionals zich voorbeelden voor de geest konden halen uit het verleden, maar inmiddels geen contact meer hadden met deze slachtoffers, waardoor zij buiten het bereik van het onderzoek vielen. Ook kwam het tweemaal voor dat een interviewafspraken met een slachtoffer werd gemaakt en het slachtoffer vervolgens niet op de afspraak verscheen. Eén mogelijke respondent bleek niet meer te vinden: de professional had haar recentelijk nog gezien, maar opeens had ze haar spullen gepakt en was ze met onbekende bestemming vertrokken. Uiteindelijk is er met acht professionals en met drie slachtoffers uitvoerig gesproken.

De geïnterviewde professionals zijn werkzaam bij Lumens (zorgcoördinator), Taskforce RIEC Brabant-Zeeland (accountmanager/expert mensenhandel), Moviera (projectleider mensenhandel), Comensha (adviseur aanpak mensenhandel), TheBridge2Hope (oprichter), de politie (operationeel specialist mensenhandel) en Koraal (perspectiefcoach). Eveneens is gesproken met een senior adviseur bij de Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld. De geïnterviewde professionals waren allemaal al geruime tijd werkzaam in dit vakgebied, soms in verschillende functies. De helft van deze professionals werkt al bijna twintig jaar of langer op het gebied van mensenhandel. Niet alle professionals werken op dit moment nog in direct contact met de slachtoffers. De geïnterviewde slachtoffers zijn

10 www.lumenswerkt.nl/.

11 www.riec.nl/.

12 www.moviera.nl/.

13 www.koraal.nl/.

14 <https://thebridge2hope.org/>.

15 www.politie.nl/.

16 <https://ind.nl/Paginas/home.aspx>.

17 <https://vng.nl/>.

18 www.lotgenotenseksueelgeweld.nl/forums/.

19 www.valente.nl/.

20 www.comensha.nl/.

allemaal vrouw en inmiddels niet meer in handen van een mensenhandelaar. Zij zijn nu tussen de 28 en 31 jaar. De tatoeages zijn drie, zeven en elf jaar geleden geplaatst. De slachtoffers ontkwamen tussen de tien en twee jaar geleden aan hun mensenhandelaar. Zij wensen allemaal volledig anoniem te blijven, waardoor een meer gedetailleerde beschrijving van deze slachtoffers niet mogelijk is.

Alle respondenten zijn geïnterviewd op basis van een vooraf vastgestelde set open vragen, gebaseerd op deelvragen die hierna worden beschreven. Tijdens de interviews is ruimte geweest om dieper in te gaan op de gegeven antwoorden. Twee van de drie slachtoffers zijn online geïnterviewd. Van deze interviews zijn audio-opnamen gemaakt. Eén slachtoffer is face to face geïnterviewd in een professionele setting. Alle acht professionals zijn online geïnterviewd.

2.2 Onderzoeksvragen

Om de hoofdvraag te kunnen beantwoorden zijn er twee sets met deelvragen geformuleerd: één set over de frequentie waarmee het onder dwang tatoeëren van slachtoffers van mensenhandel voor zou komen en een tweede set over de omstandigheden waaronder dat gebeurt en de betekenis voor slachtoffers. De eerste set met deelvragen was specifiek gericht op professionals uit de veiligheidszorg: (1) In hoeverre zien professionals in de praktijk onder dwang geplaatste tatoeages? (2) Als ze die tatoeages waarnemen, gaat het dan om recent²¹ geplaatste tatoeages of zijn dat tatoeages uit het verleden? De tweede set met deelvragen is voorgelegd aan zowel professionals als slachtoffers. Hierbij ging het om de volgende deelvragen: (3) Onder welke omstandigheden zijn de tatoeages gezet? (4) Welke betekenis verlenen slachtoffers en daders aan de tatoeage en hoe zien de gedwongen tatoeages eruit?

3. Bevindingen

3.1 (Beperkt) zicht op de frequentie op onder dwang geplaatste tatoeages

In de eerste plaats blijkt uit de gesprekken dat de professionals een beperkt zicht hebben. Zeven van hen geven aan concrete voorbeelden te kennen, waarbij er twee aangeven dat dat om kennis van meer dan tien jaar geleden gaat. Een andere respondent geeft aan dit vooral in het buitenland te hebben waargenomen, en de anderen kunnen zich van de afgelopen jaren hooguit vijf voorbeelden voor de geest halen. Een enkeling zegt het zelf nog nooit met eigen ogen gezien te hebben:

‘Ik heb het zelf nooit gezien, maar überhaupt ook weinig over gehoord.’ (professionaal 5)

21 Met ‘recent geplaatste tatoeages’ worden tatoeages bedoeld die korter dan een jaar geleden geplaatst zijn.

Voor dat gebrekkige zicht zijn verschillende redenen aan te wijzen. Tegenwoordig dragen steeds meer mensen tatoeages.²² Dat betekent dat een tatoeage niet meer een opvallend verschijnsel is dat automatisch met delinquentie in verband wordt gebracht.²³ Door de popularisering van tatoeages zal ook lang niet iedereen de link leggen met mensenhandel. Tatoeages an sich roepen dan ook geen vragen uit achterdocht op, maar meer vragen uit welgemeende interesse in de ideeën achter de tatoeage. Tegenwoordig is het eerder gebruikelijk om iemand met een tatoeage te complimenteren dan deze kritisch te ondervragen. Professionals geven aan dat zij er in de praktijk dan ook nauwelijks naar vragen, tenzij een slachtoffer dit onderwerp zelf aankaart of wanneer de tatoeage duidelijk zichtbaar is en vragen oproept. Dit komt ook wel voor, maar slechts incidenteel. Een gevolg van het gegeven dat er weinig over gevraagd wordt, is dat er weinig over in dossiers wordt vastgelegd. De volgende citaten illustreren dit beperkte (door)vragen naar de betekenis van tatoeages:

'Als het niet gezien wordt, is het geen gespreksonderwerp.' (professional 1)

'Naar tatoeages wordt niet gevraagd. Het is dus niet bekend of slachtoffers deze daadwerkelijk hebben van hun pooier.' (professional 4)

Inmiddels is ook in factsheets en andere informatieproducten voor professionals een relatie tussen mensenhandel en onder dwang geplaatste tatoeages gelegd.²⁴ Dat heeft blijkbaar tot gevolg dat door een aantal professionals weliswaar niet standaard naar tatoeages wordt gevraagd, maar dat zij wel bekend zijn met het verband:

'Er wordt niet standaard naar gevraagd, maar tatoeages worden wel gezien als signaal voor mensenhandel.' (professional 8)

In de tweede plaats is er een ander belangrijk element dat het zicht op de in dit artikel centraal staande praktijk belemmert: het aspect dwang. Want ook al neemt de professional een tatoeage waar, hoe weet hij of zij dan dat die onder dwang gezet is? Dwang is een lastig begrip. Het kan zich zowel fysiek als psychisch manifesteren. Hoewel het belangrijk is om dwang te erkennen, wil dat niet zeggen dat dwang zich makkelijk laat waarnemen en/of bewijzen.²⁵ De ervaring leert dat de beleving en beeldvorming van slachtoffers van mensenhandel zo beïnvloed kunnen worden, dat het lijkt alsof het een eigen keuze is geweest om in de prostitutie te gaan werken en verdiensten af te staan aan een mensenhandelaar. Opvallend is dan ook dat

22 Zie o.a. deze cultuurhistorische verhandeling over de verbreiding van tatoeages: M. DeMello, *Bodies of inscription. A cultural history of the modern tattoo community*, Durham/Londen: Duke University Press 2000.

23 In de negentiende eeuw beschreef de criminoloog Lombroso al de relatie tussen delinquentie en tatoeages, zie Janssen & Westerlaken 2017.

24 Luijken, Westerlaken & Janssen 2020.

25 Zie ook J. Janssen, W. Dreissen & K. Juncker, *Naar een aparte strafbaarstelling van psychisch geweld? Voor- en tegenargumenten*, Den Bosch: Avans Hogeschool/Open Universiteit 2022.

de grens tussen vrijwilligheid en dwang niet altijd makkelijk te herkennen is voor buitenstaanders.²⁶ Soms beseffen slachtoffers pas na enige tijd wat ze achter de rug hebben. Een professional zegt hierover het volgende:

‘Pas bij volledige losmaking zien slachtoffers vaak dat er sprake was van “brain-washen” of “handelen onder dwang”.’ (professional 2)

In de derde plaats noemen professionals de mate van openheid bij slachtoffers zelf. Angst of onwetendheid om openheid van zaken te geven kan hen beletten om het achterste van hun tong te laten zien. Een professional doet de volgende uitspraak en legt daarbij ook nog eens een relatie met het hiervoor besproken punt van doorvragen.

‘Sommige meiden zijn er open over anderen niet. Er wordt door professionals ook wel naar gevraagd als zij een naam getatoeëerd zien op een arm bijvoorbeeld, maar niet structureel.’ (professional 6)

3.2 Een actueel of een historisch fenomeen?

Over het algemeen zeggen de gesproken professionals bekend te zijn met het fenomeen van het onder dwang tatoeëren van slachtoffers van mensenhandel, maar ook dat zij het slechts incidenteel gezien hebben. De keren dat zij ermee in aanraking kwamen, vaak doordat slachtoffers het gespreksonderwerp zelf aansneden, zijn op één hand te tellen en vonden doorgaans een aantal jaren geleden plaats. Een professional die al bijna twintig jaar werkzaam is in dit vakgebied zegt hierover het volgende:

‘Jaren geleden hadden bijna alle slachtoffers een tatoeage. Deze vielen ook op, omdat destijds veel minder meiden überhaupt tatoeages hadden. In mijn beleving is dat nu voorbij.’ (professional 3)

Drie professionals geven expliciet aan dat zij deze gedwongen tatoeages minder lijken te zien dan voorheen. Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat mensenhandelaren zich tegenwoordig ook van andere ‘technieken’ kunnen bedienen om hun slachtoffers onder druk te zetten. In dit verband kan bijvoorbeeld gedacht worden aan het (dreigen te) verspreiden van compromitterend (beeld)materiaal.²⁷ Maar hierover kunnen geen harde uitspraken worden gedaan omdat er, zoals gezegd, zo weinig bekend is over de frequentie waarmee slachtoffers onder dwang tatoeages ontvangen.

In de gesprekken brachten enkele respondenten verder te berde dat zij onder dwang geplaatste tatoeages zien als een vorm om ‘eigendomsrechten’ duidelijk te maken. Het gesprek over het doel van dit soort tatoeages onderstreept nog eens extra hoe weinig er bekend is en hoe moeilijk het is om vervolgens in beeld te krij-

26 Luiken, Westerlaken & Janssen, 2020.

27 Zie voor voorbeelden J. Janssen & M. Rasenberg, ‘Dangerous liaisons. Over de relatie tussen eergerelateerd geweld en mensenhandel’, *PROCES* 2017, 6, p. 438-447.

gen of het om een actueel probleem gaat of iets wat in het verleden speelde. Hier volgen tot slot twee fragmenten:

'Het gaat erom op welke manier daders het eigenaarschap van hun slachtoffers claimen. Welke verschillende middelen zien we in de huidige praktijk? Pas als we dat weten, kunnen we antwoord geven op de vraag in hoeverre het plaatsen van een gedwongen tatoeage een probleem is.' (professional 7)

'Misschien stellen we wel de verkeerde vragen, waardoor we niet weten hoe eigenaarschap tot uiting komt. Verschillende culturen kennen verschillende manieren van het claimen van eigenaarschap. In centraal Europa en Oost-Europa zien we vaker tatoeages dan in bijvoorbeeld Zuid-Amerika, waar we meer brandmerken tegenkomen.' (professional 7)

De vragen aan de professionals naar de omvang en ontwikkeling in de tijd gingen over de grote lijnen. De meest recente onder dwang aangebrachte tatoeage bij de slachtoffers met wie gesproken is, was drie jaar geleden aangebracht en de oudste elf jaar geleden.

3.3 Omstandigheden waaronder tatoeages zijn gezet

Slachtoffers is gevraagd naar de feitelijke omstandigheden rondom het plaatsen van de tatoeage. Twee slachtoffers zijn getatoeëerd in een tattooshop, In één geval is dat in het buitenland gebeurd. Het derde slachtoffer is thuis getatoeëerd.²⁸ Een slachtoffer meldt dat de hygiëne niet optimaal was. Van de professionals hebben wij verder geen aanvullende informatie meer gehad over het feitelijke tatoeageproces, met uitzondering van één professional, die aangeeft dat bij twee gevallen waarmee hij bekend was de daders zelf beschikten over een tatoeëerapparaat en dat zij zelf de tatoeages plaatsten bij de slachtoffers.

Een slachtoffer licht toe hoe zij omging met het plaatsen van de tatoeage en welke keuze zij zelf hierin maakte. Zij verklaart hoe zij handelde en de tatoeage echt liet zetten, zodat ze haar mensenhandelaar tevreden kon stellen en niet haar hart volgde om het niet te doen:

'Ik was bevriend met een tatoeëerder, maar koos bewust voor een onbekende, omdat ik bang was dat de kennis mij zou overhalen het niet te doen.' (slachtoffer B)

In twee gevallen heeft de tatoeëerder voorafgaand aan het tatoeëren actief vragen gesteld over het plaatsen van de tatoeage. Te denken valt aan de vraag of het slachtoffer zeker wist dat zij deze tatoeage wilde. Beide slachtoffers hebben de tatoeëerder geantwoord dat zij de tatoeage 'uit vrije wil' laten zetten of hebben hierover niets specifiek gezegd tegen de tatoeëerder. Alle drie de slachtoffers zeggen zich

28 In Nederland is een vergunning nodig om tatoeages te mogen zetten. Die vergunning is gebonden aan de locatie waar dit werk wordt uitgeoefend. Zie <https://ondernemersplein.kvk.nl/vergunning-aanvragen-voor-tatoeëren-of-piercen/>. Het gegeven dat iemand aan huis komt tatoeëren roept dus vragen op wat betreft de legaliteit van deze activiteit.

op geen enkele manier te hebben verzet, zodat de tatoeëerder niet kon weten dat de tatoeage op verzoek van de dader gezet werd. Verder geven twee slachtoffers aan onder invloed geweest te zijn tijdens het plaatsen van de tatoeage. Er is gesproken over verschillende middelen, zoals alcohol en wiet. Slachtoffers geven aan middelen te gebruiken om het leven wat draaglijker te maken. Dit deden zij vaker en was dus niet specifiek gekoppeld aan het plaatsen van de tatoeage. Deze slachtoffers geven aan dat zij zich door het gebruik van middelen niet exact meer herinneren onder welke omstandigheden de tatoeage geplaatst is. De plaats van de tatoeage is divers; er zijn tatoeages geplaatst op de pols, in de lies en in de nek. De professionals noemden daarnaast ook nog de billen en de vagina als plek waar zij in het verleden tatoeages bij slachtoffers van mensenhandel hebben gezien. Alle geïnterviewde slachtoffers hadden (een deel van) de naam van hun mensenhandelaar getatoeëerd staan op een lichaamsdeel; één slachtoffer had daarnaast nog een symbool van de dader op haar lichaam. De tatoeages zijn tussen de elf en drie jaar geleden geplaatst. Verder geven alle drie de slachtoffers aan dat zij niet weten of er andere slachtoffers zijn met eenzelfde tatoeage als zij hebben. In alle gevallen is betaald voor de tatoeage. Wat tweemaal naar voren komt, is dat de dader betaalde, maar dat hij dit deed met het geld dat verdiend werd door het slachtoffer.

Kortom, de tatoeages werden bij twee respondenten professioneel geplaatst, zonder actief verzet van de slachtoffers. De slachtoffers waren in sommige gevallen onder invloed, maar dat was niet direct gelinkt aan het plaatsen van de tatoeage. Dit middelengebruik heeft de herinnering aan het plaatsen van de tatoeage soms wel vervaagd. Wat betekent dit voor de mate waarin de slachtoffers wel of niet dwang tijdens dit proces hebben ervaren? Bij de werving van de respondenten voor deze verkenning leefde enige aarzeling. De respondenten twijfelden onder meer over de mate van ernst van wat ze hadden meegemaakt.²⁹ Hoog tijd om eens te gaan kijken naar de betekenis van de tatoeages voor de slachtoffers.

3.4 Betekenis van de onder dwang gezette tatoeages voor slachtoffers

Alle geïnterviewde slachtoffers bevinden zich al geruime tijd in een hulpverleningsproces. Zij kijken nu terug op een roerige periode in hun leven. Een slachtoffer zegt hierover het volgende:

'Hoe heb ik het zover laten komen? Ik heb geen idee waarom ik het allemaal deed, maar het ging gewoon zo. De dader heeft dat zo slim aangepakt, hij wist precies hoe hij mij afhankelijk moest maken. Hij had hier zelfs een boek over gelezen.' (slachtoffer C)

'Het is een machtsspel; kijken hoe ver je kunt gaan. Ik noem de tatoeage een eigendomsstempel, een brandmerk. Het was merchandise voor mijn werk in de prostitutie, die tatoeage in mijn lies.' (slachtoffer C)

29 Dit fenomeen is vaker waargenomen bij slachtoffers van mensenhandel, die soms bijvoorbeeld genegen zijn bepaalde gedragingen niet als inbreuk of geweld te ervaren, maar bij wijze van spreken als 'beroepsrisico' af te doen. Zie voor voorbeelden Kennis e.a. 2021.

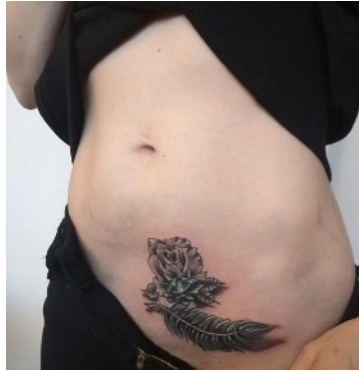
Bij de slachtoffers is – zoals eerder aangegeven – sprake van verschillende tatoeages op verschillende delen van het lichaam. Hierin is lastig een patroon te ontdekken. Het is echter wel zo dat alle tatoeages rechtstreeks verband houden met de dader; de tatoeage bestaat vaak uit een letter, volledige naam of symbool van de dader. De professionals voegen hier nog aan toe dat ze ook regelmatig barcodes – dat wil zeggen de streepjescodes waarmee een prijs van een product wordt uitgedrukt – hebben gezien. De daders ontleen macht en status aan de tatoeage, volgens de slachtoffers. Hoewel ze zelf niet makkelijk het woord dwang in de mond nemen, geven zij vooral aan de tatoeage te ervaren als iets om zich voor te schamen. Zij associëren de tatoeages met verschillende negatieve emoties, zoals haat, verdriet en boosheid. Hier volgen weer enkele citaten:

‘Het was bedoeld om te laten zien dat ik alles voor hem overhad, het “kopen” van liefde. Als ik de tatoeage zag, voelde ik vooral haat en boosheid nadat ik bij hem weg was.’ (slachtoffer A)

‘Ik zie het wel, andere mensen zien het niet, maar ik zie nog steeds die naam staan. Het roept verdriet, haat en schaamte op.’ (slachtoffer B)

De drie slachtoffers die deelnamen aan dit onderzoek hebben hun tatoeage inmiddels gecoverd – dat wil zeggen dat er een nieuwe tatoeage over een oude tatoeage wordt aangebracht – of weg laten laseren. Twee respondenten hebben ons toestemming verleend om een afbeelding van het eindresultaat op te nemen. Omwille van de herkenbaarheid zijn de foto's van vóór de cover-up achterwege gelaten. Onder de hierna afgebeelde tatoeages bevinden zich dus afbeeldingen die aan de mensenhandelaar herinneren.

Figuur 1 Twee slachtoffers hebben hun tatoeage laten 'coveren'.

Het feit dat alle drie de respondenten aangeven graag van die tatoeages af te willen, zegt iets over de psychische belasting. Professionals zien bij slachtoffers de psychische last die een tatoeage met zich meebrengt. Een professional zegt hierover het volgende:

'Als er geen cover up komt, worden slachtoffers de rest van hun leven geconfronteerd met degene die hen zoveel leed aangedaan heeft.' (professional 6)

Drie professionals geven aan dat de weg naar het laten weghalen of coveren van een tatoeage inmiddels gemakkelijker gevonden lijkt te worden door slachtoffers. Ook lijkt de financiering van een dergelijke behandeling beter haalbaar geworden door de jaren heen. Uit de antwoorden op de eerder genoemde Kamervragen blijkt dit echter niet expliciet. Hierin wordt juist gepleit voor een vergoeding van het laten weghalen of coveren van de tatoeage. Het een sluit echter het ander niet uit. Er is niet vastgesteld of slachtoffers financieel niet in staat zijn een cover-up of laser-

behandeling uit te laten voeren; het is nu alleen geen standaardonderdeel van het hulpverleningsproces, hetgeen wel wenselijk lijkt.³⁰

3.5 *Tot slot*

De eerlijkheid gebied ons te zeggen dat wij maar povertjes antwoord hebben gegeven op onze onderzoeksvragen: over de frequentie waarmee mensenhandelaren gebruikmaken van tatoeages kunnen wij geen harde uitspraken doen. We weten dat het voorkomt en er zijn signalen die erop duiden dat het in het verleden meer gezien werd. De weinige voorbeelden die wij hebben aangedragen, maken het bovendien ook lastig om stevige uitspraken te doen over de omstandigheden waaronder een en ander plaatsvindt. We waren het meest onder de indruk van de verhalen van de slachtoffers zelf. Ze worstelen met de vraag of hier nu wel of niet sprake is geweest van dwang. Hoewel er geen sprake lijkt te zijn geweest van fysieke dwang, is wel aannemelijk dat zij zich psychisch onder druk gezet voelden. Het feit dat ze alle drie ervoor geijverd hebben om van deze tatoeages af te komen, geeft aan dat ze er allesbehalve blij mee waren. Sterker nog, ze hebben er veel verdriet van gehad. Om die reden sluiten wij deze verkenning dan ook af met het advies aan professionals – waar dan ook in de veiligheidszorg – om meer oog te hebben voor dit fenomeen en bij het zien van tatoeages daarover met de dragers in gesprek te gaan en uiteraard goed door te vragen.

30 <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/ah-tk-20212022-420.html>.